

بررسی و تحلیل نیازهای آموزشی مرتعداران در شهرستان زنجان (مطالعه موردی: روستای اورتابلاغ)

روح‌اله رضایی^{۱*} و لیلا صفا^۲

۱، استادیار، دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان،

۲، دانشجوی دکتری ترویج کشاورزی، دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۸۹/۵/۳۰ - تاریخ تصویب: ۹۰/۷/۳)

چکیده

منابع طبیعی در هر کشور خمیر مایه‌های اساسی برای توسعه و رشد بخش کشاورزی و بهبود رفاه شهری به شمار می‌روند، از این رو، توجه به بهره‌برداری اصولی و حفاظت از آن امری ضروری تلقی می‌شود. آنچه مسلم است مرتعداران به عنوان مهم‌ترین رکن در نگهداری و بهره‌برداری پایدار از مراتع، بطور مستقیم وظیفه مدیریت مراتع را بر عهده دارند، بنابراین در این زمینه لازم است تا از طریق نیازسنجی، دانش و اطلاعات مورد نیاز در اختیار آنان قرار گیرد. با توجه به اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با هدف "بررسی و تحلیل نیازهای آموزشی مرتعداران در شهرستان زنجان" انجام گرفت. از نظر روش پژوهش، این تحقیق از نوع تحقیقات تحلیلی-تبیینی محسوب می‌شود. جامعه آماری تحقیق شامل تمامی مرتعداران روستای اورتابلاغ در شهرستان زنجان بودند (N=۱۴۲) که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۱۰۵ نفر از آنان از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود. اعتبار پرسشنامه با نظر پانل متخصصان و صاحب‌نظران در زمینه موضوع مورد پژوهش مورد تایید قرار گرفت. برای تعیین قابلیت اعتماد ابزار تحقیق پیش‌آزمون انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای هر یک از مقیاس‌های اصلی پرسشنامه در حد مناسب (بالای ۰/۷۵) بود. نتایج کسب شده از تحلیل عاملی نشان داد که نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه در چهار عامل فنی، حفاظتی، قانونی و شناختی قرار می‌گیرند که در مجموع این چهار عامل در حدود ۶۷/۰۵ درصد واریانس کل را تبیین می‌نمایند.

واژگان کلیدی: شهرستان زنجان، روستای اورتابلاغ، مرتعداران، نیازهای آموزشی

مقدمه

کیفیت زندگی در مناطق شهری در دراز مدت خواهد شد (Abbasi & Hejazi, 2007). در همین زمینه Kordavani (1992) معتقد است که منابع طبیعی در ایران از جنبه‌های گوناگونی همچون تامین مواد غذایی برای دام، حفاظت آب و خاک، تامین مواد سوختی،

منابع طبیعی در هر کشور خمیر مایه‌های اساسی برای توسعه و رشد بخش کشاورزی و بهبود رفاه شهری به شمار می‌روند و هر گونه کم توجهی به این منابع مهم، موجب کاهش امکانات توسعه و تولید کشاورزی و ارتقاء

ترویجی، به مثابه یکی از شاخص‌های مهم در ایجاد تحول فکری و مهارتی در مخاطبان، برطرف نمود (Kordavani, 1992). آنچه مسلم است مرتعداران به عنوان مهمترین رکن در نگهداری و بهره‌برداری پایدار از مراتع، به طور مستقیم وظیفه مدیریت مراتع را بر عهده دارند، از این‌رو، لازم است برای بهبود سطح آگاهی و دانش آنان اهمیت زیادی در نظر گرفت (Shafiee, 2001).

نتایج مطالعات و پژوهش‌های متعدد نشان داده است که اولین و اساسی‌ترین گام در طراحی و برگزاری فعالیت‌های آموزشی- ترویجی اثربخش، برنامه‌ریزی صحیح و مبتنی بر فرایند نیازسنجی است (Mohammadi, 2005; Reviere, 2001; Etling, 1995). نیازسنجی در حقیقت شالوده و اساس برنامه‌های آموزشی- ترویجی به شمار می‌رود و این برنامه‌ها زمانی می‌توانند موفقیت‌آمیز باشند که بر پایه نیازسنجی و با در نظر گرفتن نیازها، علایق و مسایل واقعی مخاطبان پی‌ریزی شده باشند (Chizari et al., 1999). در این زمینه، نیاز وضعیتی است بین آنچه هست و آنچه مطلوب است و باید به وجود آید؛ به عبارت دیگر، شکافی است که بین سطح فعلی قابلیت‌ها و سطوح بالاتر آن وجود دارد (Zarafshani et al., 2011). با توجه به این موضوع، در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، نیاز آموزشی به عنوان اختلاف بین یک هدف آموزشی و عملکرد فراگیر در ارتباط با آن هدف تعریف می‌شود (Borich, 2001). به همین منوال با در نظر گرفتن مطالب اشاره شده، سنجش نیاز (نیازسنجی) آموزشی، فرایند تعیین بایدها (هدف‌ها) و هست‌ها (وضعیت حال) و تعیین و اولویت‌بندی برای تدوین محتوای برنامه‌های آموزشی می‌باشد (Burton & Merrill, 2005). به عبارت دیگر، در نیازسنجی آموزشی، فاصله بین وضعیت موجود و مطلوب مورد بررسی و شناسایی قرار می‌گیرد و با توجه به این فاصله، نیازهای مختلف مخاطبان برنامه‌های ترویجی تعیین و اولویت‌گذاری می‌شود. در بیانی دقیق‌تر، Stewart & Cuffman (2003) نیازسنجی آموزشی را فرایندی در نظر می‌گیرند که به افراد نشان می‌دهد در دوره‌های آموزشی چه محتوایی بایستی برای مخاطبان خاص آموخته شود؛ یعنی تمامی توانایی‌ها و

تامین مصالح ساختمانی و رفاهی، تولید مواد صنعتی و دارویی، حفظ ذخایر ژنتیکی و پرورش حیات وحش، پاکیزگی هوا و زیبایی منطقه، ارزش‌های تفرجگاهی و گردشگری و غیره حایز اهمیت است. بر اساس آمار موجود، از مجموع ۱۶۴ میلیون هکتار وسعت کشور، در حدود ۱۳۶/۴ میلیون هکتار (۸۰ درصد) آن را عرصه های منابع طبیعی تشکیل می‌دهند که در این میان، مراتع با داشتن وسعتی در حدود ۹۰ میلیون هکتار، وسیع‌ترین بخش محسوب می‌شوند (Forests, Range & Watershed Management Organization, 2007). علی‌رغم جایگاه منابع طبیعی و اهمیت آنها در ابعاد گوناگون، امروزه رشد سریع جمعیت و به تبع آن افزایش مشکلات اجتماعی و اقتصادی، بیش از هر زمان دیگری سبب تهدید و تخریب منابع طبیعی تجدید شونده از جمله جنگل و مرتع شده است (Mahbobi, 2000). به نحوی که بر اثر بهره‌برداری‌های نامناسب مانند چرای بی‌رویه دام در مراتع، شخم زمین‌های مرتعی و تبدیل آنها به زمین‌های دیم، قطع درختان و بوته‌های مرتعی و جنگلی و غیره، این منابع بیش از پیش در معرض خطر تخریب و نابودی قرار گرفته‌اند. به هر حال، بهره‌برداری‌های مجاز و غیرمجازی که به طور نادرست و بی‌رویه از منابع طبیعی به عمل می‌آید، موجب بهم خوردن تعادل اکولوژیک محیط‌زیست گردیده است که زیان‌های ناشی از این مساله نیز به نوبه خود می‌تواند منجر به خطر افتادن بقای هر یک از دو طرف (انسان و محیط‌زیست) شود (Mahbobi, 2000; & Forests, Range Watershed Management Organization, 2007). در ایران نیز همچون اغلب کشورهای در حال توسعه، سالانه سطح وسیعی از مراتع بنا به دلایل مختلف، تخریب و از مرحله تولید و بهره‌دهی خارج می‌شوند (Kordavani, 1992)؛ به هر حال، در این زمینه عوامل متعددی دخالت دارند که بدون تردید یکی از مهم‌ترین آنها، پایین بودن سطح دانش و مهارت مرتعداران پیرامون شیوه‌های علمی و صحیح بهره‌برداری، حفاظت، احیاء و توسعه مراتع و نیز عدم آگاهی کافی اکثر مرتعداران نسبت به وضعیت مراتع و نحوه مدیریت مناسب آن می‌باشد (Kordavani, 1992; Rezaei, 1995). هر چند، این مساله را می‌توان تا حدود زیادی از طریق تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی-

مشخصی بین مراتع تعیین نگردیده است. به هر حال، طی سال‌های اخیر بنا به دلایل مختلف همچون چرای بی‌رویه و خارج از فصل دام مازاد، بوته‌کشی، برداشت غیر مجاز محصولات فرعی، تبدیل مراتع مسطح به اراضی زراعی و غیره، بخشی از مراتع روستا (در حدود یک سوم) تحت تخریب و شخم قرار گرفته و به نوعی از حالت مرتع خارج گردیده است (Natural Resources & Watershed Office, 2009). همان طور که قبلاً نیز اشاره شد، یکی از مهم‌ترین دلایل بروز چنین مساله‌ای، پایین بودن سطح دانش و آگاهی بهره‌برداران در خصوص مسایل مدیریتی، فنی و حفاظتی مرتع می‌باشد که در صورت عدم چاره‌جویی برای آن و ادامه چنین روندی، در طولانی مدت می‌تواند خسارات جبران‌ناپذیری بر مراتع و به تبع آن اقتصاد مردم محلی وارد نماید. از این‌رو، برنامه‌ریزی به منظور شناسایی و تعیین نیازهای آموزشی مرتعداران در منطقه مورد مطالعه و تدوین اقداماتی به منظور رفع این نیازها، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر به نظر می‌رسد. در این بخش، با توجه به مساله و محدوده موضوعی تحقیق، به مرور برخی از مطالعات مرتبط انجام گرفته در داخل و خارج از کشور پرداخته شده است.

Rezaei (1995) در تحقیق خود به بررسی نیازهای آموزشی مرتعداران در استان لرستان پرداخته است. جامعه آماری این تحقیق توصیفی-همبستگی را ۱۰۲ نفر از مرتعداران شهرستان نورآباد لرستان تشکیل می‌دادند. نتایج تحقیق حاکی از آن بود که پاسخگویان مورد مطالعه در زمینه‌هایی همچون آشنایی با روش‌های جلوگیری از فرسایش خاک، پیتینگ، کاربرد سنگ نمک و آبشخور در مراتع، کپه‌کاری، گرده‌افشانی، اهمیت و نقش مرتع در حفظ خاک، ظرفیت چرا، اثرات چرای زودرس، تبدیل دیمزارهای کم بازده به مرتع، تشخیص آمادگی مرتع برای ورود دام، نقش مرتع در ذخیره آب، اثرات افزایش دام در مرتع و مدت زمان استفاده از مرتع در طول سال، از سطح اطلاعات پایینی برخوردارند و نیاز به برگزاری دوره‌های آموزشی دارند. در حدود ۹۰ درصد پاسخگویان به شرکت در دوره‌ها در طول سال اظهار تمایل نموده و برگزاری کلاس‌های آموزشی به شیوه عملی و جلسه پرسش و پاسخ را در اولویت نخست قرار

مهارت‌هایی که فراگیران بایستی یاد بگیرند و با اطلاعات و دانش‌هایی که باید کسب نمایند. مزیت عمده نیازسنجی این است که حدس، گمان و تعبیر و تفسیر را از اطلاعات موجود در خصوص نیازها دور می‌سازد و تغییراتی را که به صورت مداوم در الگوهای زندگی و رفتار مردم در حوزه‌های مختلف پدید می‌آیند، را شفاف می‌کند (Neuber, 1995). به هر حال، صرف‌نظر از نحوه تعریف نیازسنجی آموزشی، نتایج مطالعات مختلف حاکی از آن است که عوامل متعددی بر نیازسنجی آموزشی تاثیر می‌گذارند که برخی از مهمترین آنها شامل سطح نیازسنجی، هدف نیازسنجی، گروه هدف (نوع، تعداد و پراکندگی مخاطبان، سطح تجارب افراد، ویژگی‌های فردی و غیره)، نوع نیاز و منابع در دسترس (اعم از منابع مالی، انسانی و زمان و غیره) می‌شوند (Borich, 2001; Burton & Merril, 2005).

روستای اورتابلغ در فاصله ۳۵ کیلومتری شهر زنجان واقع گردیده است که ساکنان آن به صورت متمرکز (توده‌ای) و دایمی در آن زندگی می‌کنند. وضعیت استقرار روستا به گونه‌ای می‌باشد که زمین‌های زراعی و مراتع به صورت متناوب روستا را در بر گرفته است. اراضی روستای اورتابلغ عمدتاً به شکل اراضی مرتعی می‌باشد و از مجموع ۲۱۰۳ هکتار مساحت کل روستا، بخش وسیعی از آن در حدود ۱۸۰۲/۹۹ هکتار شامل مراتع می‌گردد. با توجه به این که منبع اصلی درآمد و معیشت مردم منطقه از طریق فعالیت‌های دامداری و کشاورزی می‌باشد، از این‌رو، مراتع از نقش عمده‌ای در اقتصاد مردم محلی برخوردارند. هر چند در این زمینه، علی‌رغم وجود استعدادهای ویژه در مراتع روستای اورتابلغ، صرفاً از آن جهت معاش دام استفاده می‌شود و بهره‌برداری از گیاهان دارویی آن نیز کاملاً به شکل سنتی و جهت رفع مشکلات مردم محلی منطقه صورت می‌پذیرد. در این منطقه تقریباً در تمامی طول سال چرای دام در عرصه صورت می‌گیرد، به جز در مواردی که بارش برف و سرمای شدید بر منطقه حاکم گردد (Natural Resources & Watershed Office, 2009). به لحاظ نوع بهره‌برداری، مراتع روستا به شکل مشاع و مشترک مورد بهره‌برداری قرار گرفته و حدود

مدیریتی و حقوقی طبقه‌بندی شده است. همچنین، در این گزارش سه نیاز آموزشی مرتعداران شامل شناخت تعادل دام و مرتع، آشنایی با مدیریت چرا و آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع، به عنوان اولویت‌های اصلی مورد تاکید قرار گرفته‌اند.

با توجه به مطالب اشاره شده و محدوده موضوعی پژوهش، هدف کلی تحقیق حاضر "بررسی و تحلیل نیازهای آموزشی مرتعداران روستای اورتابلغ در شهرستان زنجان" بود که در قالب آن تلاش گردیده است تا به واسطه شناسایی نیازهای مزبور و تدوین و اجرای برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی اثربخش، سطح دانش و اطلاعات افراد را افزایش داد و از این طریق موجبات حفاظت و بهره‌برداری پایدار از مراتع را فراهم نمود. با در نظر گرفتن هدف کلی اشاره شده، هدف‌های اختصاصی زیر جهت دستیابی به هدف کلی مد نظر قرار گرفتند:

- ۱- شناسایی و اولویت‌بندی کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری بر حسب میزان استفاده مرتعداران مورد مطالعه در روستای اورتابلغ.
- ۲- شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه در زمینه‌های مختلف در روستای اورتابلغ.
- ۳- تحلیل و دسته‌بندی نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه در روستای اورتابلغ و تعیین اولویت مربوط به هر یک از عوامل.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر ماهیت، از نوع پژوهش‌های کمی، به لحاظ میزان کنترل متغیرها از نوع تحقیقات غیرآزمایشی و در نهایت از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود. جامعه آماری این تحقیق تحلیلی- تبیینی شامل تمامی مرتعداران روستای اورتابلغ در شهرستان زنجان بودند (N=۱۴۲) که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۱۰۵ نفر از آنان از طریق نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام تحقیق انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بود که شامل سه بخش مشخصه‌های فردی- حرفه‌ای پاسخگویان (شامل پنج پرسش)، میزان استفاده

داده‌اند. در مطالعه دیگری، Mahbobi (2000) به شناسایی نیازهای آموزشی- ترویجی مجریان طرح‌های مرتعداری در شهرستان دماوند پرداخته است. جامعه آماری تحقیق شامل مجریان طرح‌های مرتعداری شهرستان دماوند بود. نتایج بدست آمده از تحقیق نشان داد که بین متغیر وابسته میزان نیازهای ترویجی مرتعداران با سطح درآمد آنان رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد؛ در حالی که رابطه متغیر وابسته با سه متغیر تعداد دام، سابقه فعالیت مرتعداری و مساحت مرتع، منفی و معنی‌دار شده است. بر اساس یافته‌های تحقیق، بر روی برگزاری دوره‌های آموزشی- ترویجی در زمینه مدیریت مرتعداری و افزایش سطح دانش و اطلاعات افراد در زمینه‌های مرتبط با آن تاکید شده است.

Kazemi & Hosseininia (2004) در تحقیق خود با عنوان نیازسنجی آموزشی- ترویجی بهره برداران از دیدگاه کارشناسان و مدیران ادارات کل منابع طبیعی، آشنایی با طرح تعادل دام و مرتع را به عنوان اولویت نخست در نظر گرفته‌اند. در خصوص روش‌های آموزشی- ترویجی نیز روش مشارکت فعال در کلاس و بازدید از مراتع به عنوان مناسب‌ترین شیوه‌های آموزشی اولویت‌بندی شده‌اند. Abdolmaleki et al. (2007) در تحقیق خود اثربخشی دوره‌های کوتاه مدت آموزشی- ترویجی مرتعداران در شهرستان تویسرکان را مورد بررسی قرار داده‌اند. جامعه آماری تحقیق را دو گروه از مرتعداران آموزش دیده و مرتعدارانی که در دوره‌های آموزشی شرکت نکرده بودند، تشکیل می‌داد. نتایج کسب شده از تحقیق حاکی از آن بود که تفاوت معنی‌داری بین سطح دانش و آگاهی دو گروه مورد مطالعه وجود دارد. همچنین، یافته‌ها نشان دادند که میزان مشارکت فراگیران در مباحث کلاسی با میزان رضایت آنها از دوره‌های آموزشی رابطه مثبت و معنی‌دار داشته و روش آموزش عملی به عنوان مفیدترین روش آموزشی می‌باشد. در گزارشی که در زمینه برنامه‌های آموزشی مرتبط با فعالیت‌های مرتعداری و چرای دام در ایالات متحده منتشر شده است (U.S. Environment Protection Agency, 2009)، نیازهای آموزشی مرتعداران در چهار دسته نیازهای فنی، حفاظتی،

پاسخگویان از کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری (۹ پرسش) و گویه‌های مرتبط با سنجش میزان نیازهای آموزشی مرتعداران (شامل ۲۹ پرسش) بود (جدول ۱).

جدول ۱- بخش‌های اصلی پرسشنامه به همراه متغیرهای تحقیق مرتبط با هر یک از بخش‌ها

شماره	بخش‌های اصلی پرسشنامه	متغیرها
۱	مشخصه‌های فردی- حرفه‌ای پاسخگویان	سن، سطح تحصیلات، سابقه مرتعداری، تعداد دام، شغل اصلی.
۲	میزان استفاده از کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری	رهبران محلی، تماس با مردم منطقه (همسایگان و دوستان)، دریافت مشاوره از کارشناسان منابع طبیعی، مشورت با فرزندان با سواد، نشریات و بروشورهای ترویجی در خصوص مرتع، برنامه‌های رادیویی، برنامه‌های تلویزیونی، مراجعه به مراکز تحقیقاتی و اجرایی و مجلات و کتب مرتبط با مرتعداری.
۳	نیازهای آموزشی مرتعداران	آشنایی با: شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع، روش‌های صحیح اصلاح مراتع، زمان دقیق ورود و خروج دام از مرتع (در طول سال)، تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام، نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع، مدیریت چرا و کنترل دام در مرتع، نحوه صحیح چرانیدن دام در مرتع و انتخاب بهترین سیستم چرای، فرق کردن، علل و عوامل تخریب عرصه‌های مرتعی، بیمه مراتع، نحوه تشکیل تعاونی‌های منابع طبیعی، قوانین و مقررات مرتبط با مرتع، اثرات شخم مراتع و چرای زودرس در مرتع، نحوه کودپاشی مراتع، بذر گیاهان مرتعی و بذرکاری در مراتع، کشت علوفه دیم، قوانین و مقررات طرح‌های مرتعداری، روش‌های اطفاء حریق در مرتع، نحوه تهیه طرح‌های مرتعداری و مراحل تصویب و تایید آن، مدت زمان مناسب چرا، تاثیر چرا بر مراتع، روش‌های استفاده بهینه از مراتع و کسب منافع بیشتر، منابع قابل بهره‌برداری موجود در مراتع، محصولات جانبی مرتع (گیاهان دارویی و ...)، نقش و اهمیت مراتع (از جنبه‌های اقتصادی، زیست‌محیطی و ...)، ماشین‌های مرتعداری و مدیریت منابع آب در مراتع، به همراه دو متغیر شناخت وضعیت مراتع و شناخت تعادل دام و مرتع و ظرفیت چرا.

نتایج تحقیق

الف- آمار توصیفی

بر اساس نتایج کسب شده، میانگین سنی مرتعداران مورد مطالعه ۵۶/۷۱ سال بود. همچنین، بیشترین فراوانی (۴۱/۹۱ درصد) متعلق به پاسخگویانی بود که در رده سنی بالاتر از ۵۰ سال قرار داشتند (جدول ۲).

جدول ۲- توزیع فراوانی مرتعداران بر حسب سن

شماره	گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	کمتر از ۳۰	۴	۳/۸۱	۳/۸۱
۲	۳۱-۴۰	۲۴	۲۲/۸۶	۲۶/۶۷
۳	۴۱-۵۰	۳۳	۳۱/۴۲	۵۸/۰۹
۴	بالاتر از ۵۱	۴۴	۴۱/۹۱	۱۰۰
۵	کل	۱۰۵	۱۰۰	---

به منظور اندازه‌گیری بخش‌های دوم و سوم پرسشنامه از طیف پنج سطحی لیکرت (۱= خیلی کم تا ۵= خیلی زیاد) استفاده گردید. اعتبار (روایی) پرسشنامه با نظر متخصصان و کارشناسان در زمینه موضوع مورد پژوهش به ویژه کارشناسان اداره کل منابع طبیعی و آبخیزداری استان زنجان و پس از انجام اصلاحات لازم به دست آمد. جهت تعیین قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار تحقیق پیش‌آزمون (۲۵ نفر خارج از نمونه اصلی) انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس‌های "میزان نیازهای آموزشی مرتعداران" و "میزان استفاده از کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری"، به ترتیب ۰/۸۹ و ۰/۷۶ بود که بر اساس نظر Pedhazur (1982) قابل قبول می‌باشند. برای تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از آمار توصیفی (شامل درصد، انحراف معیار، میانگین، ضریب تغییرات و غیره) و آمار استنباطی (شامل تحلیل عاملی) استفاده شد.

بر اساس نتایج بدست آمده میانگین سابقه مرتعداری و تعداد دام پاسخگویان مورد مطالعه به ترتیب ۲۳/۱۲ سال و ۳۷/۵ راس دام بود. در خصوص شغل اصلی پاسخگویان نتایج نشان داد که اکثریت افراد مورد مطالعه (۹۲/۵ درصد) به صورت هم زمان از هر دو شغل کشاورزی و دامداری برخوردار بودند و تنها در حدود ۷/۵ درصد فقط دارای دامداری هستند.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری بر حسب میزان استفاده مرتعداران در جدول (۴) آورده شده است. بر اساس نتایج کسب شده مشخص می‌شود که از نظر پاسخگویان مورد مطالعه سه گویه رهبران محلی، تماس با مردم منطقه (همسایگان و دوستان) و دریافت مشاوره از کارشناسان منابع طبیعی، به ترتیب بیشترین اولویت را داشته‌اند.

توزیع فراوانی مرتعداران مورد مطالعه بر حسب سطح تحصیلات در جدول (۳) آورده شده است. با توجه به یافته‌های تحقیق، اکثریت پاسخگویان مورد مطالعه (۴۷/۶۳ درصد) بی‌سواد بودند. در ضمن، میزان تحصیلات در حدود ۴۰ درصد مرتعداران نیز در سطح ابتدایی بود (جدول ۳).

جدول ۳- توزیع فراوانی مرتعداران بر حسب سطح تحصیلات

شماره	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
۱	بی‌سواد	۵۰	۴۷/۶۳	۴۷/۶۳
۲	ابتدایی	۴۲	۴۰	۸۷/۶۳
۳	راهنمایی	۹	۸/۵۹	۹۶/۲۲
۴	متوسطه	۳	۲/۸۶	۹۹/۰۸
۵	دیپلم و بالاتر	۱	۰/۹۲	۱۰۰
۶	کل	۱۰۵	۱۰۰	---

جدول ۴- اولویت‌بندی کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری بر حسب میزان استفاده مرتعداران مورد مطالعه

اولویت	منابع اطلاعاتی	انحراف معیار	میانگین*	ضریب تغییرات
۱	رهبران محلی	۰/۵۵۸	۴/۴۵	۰/۱۲۵
۲	تماس با مردم منطقه (همسایگان و دوستان)	۰/۶۴۹	۴/۵۸	۰/۱۴۲
۳	دریافت مشاوره از کارشناسان منابع طبیعی	۰/۶۰۱	۴/۲۲	۰/۱۴۳
۴	مشورت با فرزندان یا سواد	۰/۷۱۴	۴/۰۷	۰/۱۷۶
۵	نشریات و بروشورهای ترویجی در خصوص مرتع	۰/۸۸۷	۳/۶۸	۰/۲۴۳
۶	برنامه‌های رادیویی	۱/۳۱۰	۳/۱۱	۰/۴۲۲
۷	برنامه‌های تلویزیونی	۱/۰۹۳	۲/۵۲	۰/۴۳۳
۸	مراجعه به مراکز تحقیقاتی و اجرایی	۱/۰۱۲	۱/۸۳	۰/۵۵۳
۹	مجلات و کتب مرتبط با مرتعداری	۱/۱۰۱	۱/۱۵	۰/۹۵۷

* بر حسب طیف ۵ سطحی لیکرت (خیلی کم=۱ کم=۲ تا حدودی=۳ زیاد=۴ خیلی زیاد=۵)

مرتع"، "تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام" و "آشنایی با نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع"، به ترتیب بیشترین میزان اولویت را کسب نموده‌اند، در حالی که، سه گویه "آشنایی با نقش و اهمیت مراتع"، "آشنایی با ماشین‌های مرتعداری" و "آشنایی با مدیریت منابع آب در مراتع"، از نظر پاسخگویان کمترین میزان اولویت را داشته‌اند.

نتایج حاصل از اولویت‌بندی نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه در جدول (۵) آورده شده است. بررسی اولویت‌های محاسبه شده بر حسب ضریب تغییرات حاکی از آن است که از نظر مرتعداران مورد مطالعه پنج گویه "آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع"، "آشنایی با روش‌های صحیح اصلاح مراتع"، "آشنایی با زمان دقیق ورود و خروج دام از

جدول ۵- اولویت‌بندی نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه

اولویت	نیازهای آموزشی	انحراف معیار	میانگین*	ضریب تغییرات
۱	آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع	۰/۸۴۱	۴/۷۴	۰/۱۷۸
۲	آشنایی با روش‌های صحیح اصلاح مراتع	۰/۹۱۴	۴/۵۱	۰/۲۰۲
۳	آشنایی با زمان دقیق ورود و خروج دام از مرتع (در طول سال)	۰/۹۱۱	۴/۳۲	۰/۲۱۱
۴	تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام	۰/۹۳۸	۴/۱۴	۰/۲۲۶
۵	آشنایی با نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع	۰/۹۰۳	۳/۹۶	۰/۲۲۸
۶	شناخت تعادل دام و مرتع و ظرفیت چرا	۰/۸۶۵	۳/۷۲	۰/۲۳۲
۷	آشنایی با مدیریت چرا و کنترل دام در مرتع	۰/۸۵۲	۳/۵۶	۰/۲۳۹
۸	آشنایی با نحوه صحیح چرانیدن دام در مرتع و انتخاب بهترین سیستم چرای	۰/۸۸۶	۳/۶۵	۰/۲۴۲
۹	آشنایی با قرق کردن	۰/۸۹۱	۳/۵۱	۰/۲۵۳
۱۰	آشنایی با علل و عوامل تخریب عرصه‌های مرتعی	۰/۸۹۴	۳/۴۲	۰/۲۶۱
۱۱	شناخت وضعیت مراتع	۰/۹۰۱	۳/۲۹	۰/۲۷۴
۱۲	آشنایی با بیمه مراتع	۰/۹۰۹	۳/۲۵	۰/۲۷۹
۱۳	آشنایی با نحوه تشکیل تعاونی‌های منابع طبیعی	۰/۹۲۴	۳/۲۱	۰/۲۸۸
۱۴	آشنایی با قوانین و مقررات مرتبط با مرتع	۰/۹۴۱	۳/۱۸	۰/۲۹۶
۱۵	آشنایی با اثرات شخم مراتع و چرای زودرس در مرتع	۰/۹۷۶	۳/۰۱	۰/۳۲۴
۱۶	آشنایی با نحوه کودپاشی مراتع	۰/۹۸۹	۲/۹۴	۰/۳۳۶
۱۷	آشنایی با بذر گیاهان مرتعی و بذرکاری در مراتع	۱/۰۹۱	۲/۸۳	۰/۳۸۵
۱۸	آشنایی با کشت علوفه دیم	۱/۱۳۷	۲/۶۱	۰/۴۳۵
۱۹	آشنایی با قوانین و مقررات طرح‌های مرتع‌داری	۱/۱۱۹	۲/۴۹	۰/۴۴۹
۲۰	آشنایی با روش‌های اطفاء حریق در مرتع	۱/۱۴۵	۲/۱۸	۰/۵۲۵
۲۱	آشنایی با نحوه تهیه طرح‌های مرتعداری و مراحل تصویب و تایید آن	۱/۱۵۱	۲/۱۵	۰/۵۳۵
۲۲	آشنایی با مدت زمان مناسب چرا	۱/۱۶۲	۲/۱۱	۰/۵۵۱
۲۳	آشنایی با تاثیر چرا بر مراتع	۱/۱۷۳	۲/۰۸	۰/۵۶۴
۲۴	آشنایی با روش‌های استفاده بهینه از مراتع و کسب منافع بیشتر	۱/۱۸۱	۲/۰۳	۰/۵۸۲
۲۵	آشنایی با منابع قابل بهره‌برداری موجود در مراتع	۱/۱۸۷	۱/۹۹	۰/۵۹۶
۲۶	آشنایی با محصولات جانبی مرتع (گیاهان دارویی و ...)	۱/۱۸۵	۱/۹۱	۰/۶۲۰
۲۷	آشنایی با نقش و اهمیت مراتع (از جنبه‌های اقتصادی، زیست محیطی و ...)	۱/۲۰۲	۱/۸۲	۰/۷۴۱
۲۸	آشنایی با ماشین‌های مرتعداری	۱/۲۱۱	۱/۶۲	۰/۷۴۷
۲۹	آشنایی با مدیریت منابع آب در مراتع	۱/۲۰۹	۱/۵۱	۰/۸۰۱

* بر حسب طیف ۵ سطحی لیکرت (خیلی کم= ۱ کم= ۲ تا حدودی= ۳ زیاد= ۴ خیلی زیاد= ۵)

ب- آمار استنباطی

در این بخش، به منظور دسته‌بندی "نیازهای آموزشی مرتعداران" و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هر کدام از متغیرها در قالب عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص نیازهای آموزشی مرتعداران، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO (جدول ۶)، حاکی از

همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی بود.

جدول ۶- مقدار KMO و آزمون بارتلت و سطح معنی‌داری

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی‌داری (Sig.)
نیازهای آموزشی مرتعداران	۰/۸۷۸	۴۹۱۱/۸۳۴	۰/۰۰۰

عامل‌های استخراج شده مجموعه مورد تحلیل یعنی نیازهای آموزشی مرتعداران، همراه با مقدار ویژه، درصد

جدول ۷- عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها

شماره عامل‌ها	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱ فنی	۷/۵۹	۲۹/۳۵	۲۹/۳۵
۲ حفاظتی	۵/۹۳	۲۳/۰۷	۴۶/۴۲
۳ قانونی	۳/۵۲	۱۳/۸۲	۶۰/۲۴
۴ شناختی	۱/۷۹	۶/۸۱	۶۷/۰۵

وضعیت قرارگیری مجموعه متغیرهای مرتبط با نیازهای آموزشی مرتعداران، با توجه به عوامل استخراج شده با فرض واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ پس از چرخش عامل‌ها به روش وریماکس و نامگذاری عامل‌ها، در جدول (۸) ارائه شده است.

واریانس و درصد واریانس تجمعی در جدول (۷) ارائه شده است. با توجه به نتایج کسب شده در جدول (۷)، عامل نخست از بین چهار عامل استخراجی تحت عنوان عامل "فنی" با مقدار ویژه ۷/۵۹ به تنهایی تبیین کننده ۲۹/۳۵ درصد واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن، عامل دوم با نام عامل "حفاظتی" با مقدار ویژه ۵/۹۳ توانسته است ۲۳/۰۷ درصد واریانس مجموعه را تبیین نماید. در نهایت، عامل‌های سوم (قانونی) و چهارم (شناختی) با مقادیر ویژه ۳/۵۲ و ۱/۷۹ به ترتیب در حدود ۱۳/۸۲ و ۶/۸۱ درصد واریانس کل را تبیین نموده‌اند. به طور کلی، این چهار عامل در مجموع ۶۷/۰۵ درصد واریانس کل را تبیین کرده‌اند که حاکی از میزان واریانس بالای تبیین شده توسط عامل‌های استخراج شده دارد.

جدول ۸- متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی بدست آمده از ماتریس چرخش یافته

عامل‌ها	متغیرها	بار عاملی
فنی	آشنایی با نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع	۰/۸۵۲
	آشنایی با روش‌های صحیح اصلاح مراتع	۰/۸۲۲
	آشنایی با قرق کردن	۰/۸۱۳
	شناخت وضعیت مراتع	۰/۸۰۲
	آشنایی با نحوه کودپاشی مراتع	۰/۷۹۲
	آشنایی با بذر گیاهان مرتعی و بذرکاری در مراتع	۰/۷۷۷
	آشنایی با کشت علوفه دیم	۰/۷۴۱
	تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام	۰/۷۲۱
	آشنایی با زمان دقیق ورود و خروج دام از مرتع (در طول سال)	۰/۶۸۹
	آشنایی با مدت زمان مناسب چرا	۰/۶۵۱
حفاظتی	آشنایی با علل و عوامل تخریب عرصه‌های مرتعی	۰/۸۶۲
	آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع	۰/۸۲۴
	شناخت تعادل دام و مرتع و ظرفیت چرا	۰/۸۰۱
	آشنایی با نحوه صحیح چرانیدن دام در مرتع و انتخاب بهترین سیستم چرای	۰/۷۸۳
	آشنایی با تاثیر چرا بر مراتع	۰/۷۳۴
	آشنایی با مدیریت چرا و کنترل دام در مرتع	۰/۷۰۲
	آشنایی با اثرات شخم مراتع و چرای زودرس در مرتع	۰/۶۷۸
	آشنایی با روش‌های اطفاء حریق در مرتع	۰/۶۵۲
قانونی	آشنایی با قوانین و مقررات مرتبط با مرتع	۰/۸۰۲
	آشنایی با بیمه مراتع	۰/۷۶۵
	آشنایی با قوانین و مقررات طرح‌های مرتعداری	۰/۷۳۱
	آشنایی با نحوه تهیه طرح‌های مرتعداری و مراحل تصویب و تایید آن	۰/۶۹۶
	آشنایی با نحوه تشکیل تعاونی‌های منابع طبیعی	۰/۶۴۱
شناختی	آشنایی با نقش و اهمیت مراتع (از جنبه‌های اقتصادی، زیست‌محیطی و ...)	۰/۶۵۳
	آشنایی با منابع قابل بهره‌برداری موجود در مراتع	۰/۶۰۳
	آشنایی با محصولات جانبی مرتع (گیاهان دارویی و ...)	۰/۵۹۱

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های تحقیق، میانگین سنی پاسخگویان ۵۶/۷۱ سال بود که این موضوع دلالت بر بالا بودن میانگین سن مرتعداران در منطقه مورد مطالعه دارد. از نظر سطح سواد، نتایج پژوهش حاکی از آن بود مرتعداران مورد مطالعه از وضعیت تحصیلی مناسبی برخوردار نیستند، به نحوی که نزدیک به نیمی از آنان بی‌سواد و در حدود ۴۰ درصد نیز مدرک تحصیلی ابتدایی داشتند. به هر حال، این مساله می‌تواند یکی از دلایل مهم پایین بودن سطح آگاهی و آشنایی مرتعداران با اصول صحیح و علمی نگهداری و بهره‌برداری پایدار از مراتع باشد. با توجه به یافته‌های تحقیق، میانگین سابقه مرتعداری پاسخگویان در حدود ۲۳ سال بود که بیانگر سابقه و تجربه بالای افراد در زمینه مرتعداری می‌باشد، هر چند، در برخی موارد به ویژه در حوزه مسایل فنی و حفاظتی مرتعداری، به دلیل عدم دسترسی افراد به دانش و اطلاعات جدید و پایین بودن سطح تحصیلات آنان، تجربه و دانش مرتعداران تا حدودی قدیمی بود و با اصول علمی مطابقت نداشت. همچنین، از نظر شغل اصلی نتایج تحقیق نشان داد که بیشتر مرتعداران مورد مطالعه به طور هم زمان هر دو شغل کشاورزی و دامداری را دارند که این موضوع نیز حاکی از وابستگی مستقیم معیشت مردم محلی به مراتع و نقش مهم مراتع در اقتصاد روستاییان می‌باشد.

یافته‌های حاصل از آمار توصیفی در خصوص اولویت‌بندی کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری حاکی از آن بود که سه گویه رهبران محلی، تماس با مردم منطقه (همسایگان و دوستان) و دریافت مشاوره از کارشناسان منابع طبیعی، به ترتیب بیشترین میزان اولویت را کسب نموده‌اند که این یافته در وهله نخست بر اهمیت منابع اطلاعاتی غیر رسمی همچون رهبران محلی و همسایگان و دوستان اشاره دارد. البته در این زمینه نیز با توجه به این که در اغلب موارد منابع اطلاعاتی غیر رسمی اشاره شده، از اطلاعات درست، موثق و به روز در خصوص مسایل مختلف مرتبط با مرتعداری برخوردار نیستند، بنابراین، نمی‌توانند اطلاعات مناسبی را به سایر افراد انتقال دهند. نکته دیگر قابل توجه در این بخش، مربوط به میزان استفاده مرتعداران

مورد مطالعه از دو منبع/ کانال اصلی کسب اطلاعات در سطح مناطق روستایی یعنی رادیو و تلویزیون می‌باشد که در اولویت‌های آخر قرار گرفته‌اند، در حالی که این دو کانال اطلاعاتی می‌توانند نقش بسیار مهمی را در آرایه اطلاعات لازم به روستاییان ایفا نمایند. البته شاید بتوان مهمترین دلیل این مساله را به بی‌توجهی بخش‌ها و سازمان‌های ذی‌ربط در منطقه، برای تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی مرتبط با مرتعداری نسبت داد، به نحوی که تعداد برنامه‌های پخش شده در سطح روستای مورد مطالعه و دیگر روستاهای شهرستان زنجان بسیار اندک بوده است.

نتایج بدست آمده از تحقیق نشان داد که از نظر پاسخگویان مورد مطالعه پنج گویه آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع، آشنایی با روش‌های صحیح اصلاح مراتع، آشنایی با زمان دقیق ورود و خروج دام از مرتع، تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام و آشنایی با نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع، به عنوان مهمترین نیازهای آموزشی مرتعداران محسوب می‌شوند. تامل در یافته‌های این بخش مشخص می‌نماید که ماهیت هر پنج اولویت کسب شده به گونه‌ای است که مربوط به حوزه مسایل فنی مرتعداری می‌شوند که البته همان طور که قبلاً نیز اشاره شد بنا به دلایل مختلف در این زمینه، مرتعداران دارای دانش و اطلاعات به روز نیستند که این مساله نقش بسیار مهمی در تخریب مراتع و تسریع روند آن در روستای اورتابلاغ دارد. اهمیت این موضوع، از طریق نتایج تحلیل عاملی و قرار گرفتن عامل فنی در اولویت نخست در مقایسه با سایر عوامل، نیز مورد تاکید قرار گرفته است. به هر حال در این زمینه با توجه به نتایج کسب شده، نیازهای آموزشی مرتعداران در ابعاد فنی و برنامه‌ریزی برای رفع آنها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهد بود. البته ذکر این نکته نیز ضروری به نظر می‌رسد که با در نظر گرفتن تنوع و پیچیدگی مسایل فنی از یک سوی و پایین بودن سطح تحصیلات مرتعداران در منطقه مورد مطالعه از سوی دیگر، بایستی از روش‌های آموزشی- ترویجی خاصی همچون آموزش‌های عملی، بازدید و گردش صحرایی، برگزاری جلسه پرسش و پاسخ، مراجعه حضوری و آرایه مشاوره از سوی کارشناسان منابع طبیعی به افراد و

غیره، به منظور افزایش سطح اطلاعات فنی مرتعداران استفاده نمود. اهمیت عامل فنی، در مطالعات U.S. Environment Protection Agency (2009) و Rezaei (1995) نیز مورد تاکید قرار گرفته است.

مسلمان به موازات برنامه‌ریزی و تلاش در جهت توسعه و احیای مراتع، اقدام برای نگهداری و حفاظت از عرصه‌های مرتعی موجود نیز ضرورتی انکار ناپذیر به شمار می‌رود، تا بتوان بر اساس اصول توسعه پایدار، افزون بر رفع نیازهای در حال تغییر کنونی، کیفیت منابع طبیعی و مراتع را حفظ و یا حتی آن را بهبود بخشید. این موضوع بر اساس یافته‌های کسب شده از تحلیل عاملی و قرار گرفتن عامل "حفاظتی" در اولویت دوم، مورد تایید قرار گرفته است. به هر حال، ماهیت مسایل حفاظتی مرتعداری در مقایسه با مسایل فنی به گونه‌ای است که از پیچیدگی کمتری برخوردار هستند و می‌توان اطلاعات لازم در این زمینه را از طریق منابع و روش‌های ترویجی مختلفی همچون برگزاری دوره‌های آموزشی- ترویجی، تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی، تهیه و توزیع مواد چاپی تصویری مانند پوستر، عکس و غیره، در اختیار مرتعداران قرار داد. اهمیت عامل حفاظتی در مطالعه U.S. Environment Protection Agency (2009) نیز مورد تاکید قرار گرفته است. البته بدون تردید، یکی از عوامل مهمی که می‌تواند نقش بسیار مهمی را در حفاظت و بهره‌برداری پایدار از مراتع داشته باشد، مربوط به مسایل قانونی و حقوقی مرتبط با مرتعداری می‌شود که اهمیت این موضوع از طریق نتایج تحلیل عاملی و وارد شدن عامل قانونی در تحلیل به عنوان عامل سوم، مورد تاکید قرار گرفته است. در این خصوص نیز مرتعداران مورد مطالعه از نیازهای آموزشی متعددی برخوردار می‌باشند که از مهمترین آنها می‌توان به مواردی همچون آشنایی مرتعداران با قوانین و مقررات مرتبط با نحوه و میزان استفاده از مراتع، بیمه مراتع، قوانین و مقررات طرح‌های مرتعداری، اشاره نمود. آنچه مسلم است رفع نیازهای آموزشی و بهبود سطح دانش و اطلاعات مرتعداران در خصوص مسایل قانونی مربوط به مرتعداری می‌تواند نقش بازدارندگی مهمی از سوی روستاییان در جلوگیری از سوء استفاده برخی افراد سود جو برای

بهره‌برداری‌های غیرمجاز از مراتع داشته باشد، همچنانکه نمونه چنین سوء استفاده‌هایی در حال حاضر در سطح روستای اورتابلغ به صورت برداشت غیرمجاز محصولات فرعی و به ویژه تبدیل مراتع مسطح به اراضی زراعی دیده می‌شود.

علاوه بر نیازهای آموزشی مرتعداران مورد مطالعه در ابعاد اشاره شده شامل فنی، حفاظتی و قانونی، بر اساس نتایج تحقیق بعد دیگر نیازهای آموزشی مرتعداران در روستای اورتابلغ مربوط به عامل شناختی می‌باشد که به عنوان اولویت چهارم وارد تحلیل عاملی شده است. به هر حال، افزایش سطح دانش و شناخت افراد نسبت به نقش و اهمیت مراتع از جنبه‌های مختلف اقتصادی، زیست محیطی و غیره، می‌تواند در بهبود نگرش و در نتیجه اصلاح رفتار افراد برای بهره‌برداری صحیح از مراتع نقش کلیدی را ایفا نماید. در این زمینه، به نظر می‌رسد که آشناسازی مرتعداران با منابع و محصولات جانبی مراتع به ویژه گیاهان دارویی که در مراتع منطقه به وفور وجود دارند، می‌تواند به عنوان یک منبع درآمد جانبی، تا حدودی در کاهش فشار بر مراتع مفید باشد. بر اساس یافته‌های بدست آمده از تحقیق پیشنهادهای زیر ارایه می‌گردد:

۱- با توجه به نتایج آمار توصیفی در خصوص اولویت‌بندی کانال‌های مختلف کسب اطلاعات مرتعداری و قرار گرفتن گویه "رهبران محلی" در اولویت نخست، پیشنهاد می‌شود اطلاعات لازم در ابعاد مختلف فنی، حفاظتی، قانونی و ... به صورت مستمر در اختیار رهبران محلی قرار گیرد تا این افراد بتوانند به عنوان منبع اطلاعاتی موثق و معتبر، اطلاعات درست و روزآمد را به سایر افراد ارایه دهند. همچنین، در این زمینه با در نظر گرفتن اهمیت برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی در ارایه اطلاعات مفید به روستاییان، پیشنهاد می‌شود برنامه‌های سمعی- بصری مرتبط در حوزه‌های اولویت‌دار از سوی سازمان‌های ذی‌ربط تهیه و از طریق شبکه‌های محلی به ویژه برنامه‌های رادیویی محلی پخش شوند.

۲- با توجه به نتایج حاصل از تحلیل عاملی و وارد شدن عامل فنی به عنوان عامل نخست در تحلیل پیشنهاد می‌شود در برنامه‌ریزی برای برگزاری دوره‌های آموزشی، نیازهای آموزشی مرتعداران منطقه مورد

یافته به آن، پیشنهاد می‌شود در رابطه با حفاظت و جلوگیری از تخریب عرصه‌های مرتعی موجود در منطقه مورد مطالعه، نیازهای آموزشی همچون آشنایی با علل و عوامل تخریب عرصه‌های مرتعی، آشنایی با شیوه‌های جلوگیری از تخریب مراتع، شناخت تعادل دام و مرتع و ظرفیت چرا، آشنایی با نحوه صحیح چرانیدن دام در مرتع و انتخاب بهترین سیستم چرای، آشنایی با تاثیر چرا بر مراتع، آشنایی با مدیریت چرا و کنترل دام در مرتع، آشنایی با اثرات شخم مراتع و چرای زودرس در مرتع و آشنایی با روش‌های اطفاء حریق در مرتع، از اولویت بیشتری برخوردار باشند.

مطالعه در ابعاد فنی در زمینه‌هایی همچون آشنایی با نحوه بهره‌برداری صحیح از مراتع، آشنایی با روش‌های صحیح اصلاح مراتع، آشنایی با قرق کردن، شناخت وضعیت مراتع، آشنایی با نحوه کودپاشی مراتع، آشنایی با بذر گیاهان مرتعی و بذركاری در مراتع، آشنایی با کشت علوفه دیم، تعیین زمان آمادگی مرتع برای ورود و چرای دام، آشنایی با زمان دقیق ورود و خروج دام از مرتع (در طول سال) و آشنایی با مدت زمان مناسب چرا، مورد توجه بیشتری قرار گیرند.

۳- با توجه به وارد شدن عامل حفاظتی به عنوان عامل دوم در تحلیل عاملی و میزان واریانس اختصاص

REFERENCES

1. Abbasi, E. & Hejazi, Y. (2007). Factors affecting participation of managers in balance range and livestock project. *Journal of Natural Resources of Agriculture and Natural Resources College, Tehran University*, 2 (60), 34-56. (In Farsi)
2. Abdeolmaleki, M.; Pezeshkirad, G. & Chizari, M. (2007). Studying the efficiency of short-term training courses of range owners in Toiserkan County. *Journal of Agricultural Sciences*, 13 (1), 39-52. (In Farsi)
3. Borich, G. (2001). A needs assessment model for conducting follow-up studies. *Journal of Teacher Education*, 31 (3): 39- 42.
4. Burton, C. & Merrill, D. (2005). Applying prochaska's model of change to needs assessment, program planning and outcome measurement. *Journal of Evaluation in Clinical Practice*, 7 (4): 365- 71.
5. Chizari, M., Linder, J. & Zoghie, M. (1999). Perception of Extension Agents Educational Needs Regarding Sustainable Agriculture in the Khorasan Province, Iran. *Journal of International Agricultural and Extension Education*, 6 (1), 13-21. (In Farsi)
6. Etling, A. (1995). *Need assessment: A handbook*. Retrieved June 11, 1995, from <http://www.joel1995February/tt7.html> Milton_ keunes
7. Forests, Range & Watershed Management Organization (2007). *Reviewing the status of rangelands in Iran*. Retrieved July 2, 2004, from <http://www.frw.org.ir> (In Farsi)
8. Kazemi, A. & Hosseininia, S. (2004). *Extension- education needs assessment of stakeholders from viewpoints of experts and managers of Natural Resources Offices*. Retrieved July 2, 2004, from <http://www.frw.org> (In Farsi)
9. Kordavani, P. (1992), *Ranges: issues and solutions in Iran*. Tehran: Tehran University Publications. (In Farsi)
10. Mahbobi, A. (2000). *Studying the extension needs of range projects manager in Damavand County*. M.S. thesis, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Islamic Azad University, Tehran. (In Farsi)
11. Mohammadi, M. (2005). *Analyzing the educational needs assessment of wheat wastes reduction management*. Ph.D. dissertation, Department of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Islamic Azad University, Tehran. (In Farsi)
12. Natural Resources & Watershed Office (2009). *Rangeland Plan of Ortabolagh village in Zanjan County*. Natural Resources and Watershed Office of Zanjan Province. (In Farsi)
13. Neuber, K. (1995), *Need assessment: A model for community planning England*. Sage Publication.
14. Pedhazur, E. (1982), *Multiple Regressions in Behavioral Research: Explanation and Predication*. New York, Reinhart & Winston Publication.
15. Reviere, R. (2001), *Introduction setting the stage in need assessment: A creative and practical guide for social scientists*. USA: Taylor & Francis Science Publication.
16. Rezaei, R. (1995). *Studying the educational needs of range owners in the Noorabad county of Lorestan*. M.S. thesis, Faculty of Agriculture, Tarbiat Modarres University. (In Farsi)
17. Shafiee, H. (2001). Mission to extension in sustainable development with an emphasis on natural resources. *Sonboleh Magazine*, (118), p: 23-28. (In Farsi)

18. Stewart, G. and Cuffman, D. (2003). *Needs assessment: A systematic approach for successful distance education*. Retrieved April 2, 2003, from <http://www.mtsu.edu/itconf/proceed98/restewart.html>.
19. U.S. Environment Protection Agency (2009). *Pasture, rangeland, and grazing operations: education & training*. Report by EPA's Ag Center. Retrieved August 12, 2003, from <http://www.epa.gov/oecaagct/anprgedu.html>
20. Zarafshani, K; Agahi, H. & Khaledi, K. (2001). Educational need assessment of rural women in Ghoman village of Sanghar county (Based on Borich Model and Kovadrant Analysis). *Journal of Women's Research*, 9 (1): 165- 183. (In Farsi)